

ОЦІНЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В БЮДЖЕТНИХ НАУКОВИХ УСТАНОВАХ

Монке Г.Ю., Ковбаса Т.С., Рибак С.Д., Кузюра В.М.

Національний науковий центр «Інститут землеробства» НААН

Висвітлені проблеми законодавчого забезпечення бюджетних наукових установ нормативно-методичними матеріалами.

*об'єкти інтелектуальної власності, нематеріальні активи,
бюджетні наукові установи*

Постановка проблеми. Проблема оцінювання вартості об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) та їх обліку як нематеріальних активів існує з моменту опублікування Закону України «Про власність», де був задекларований для нашої держави новий вид власності. Враховуючи науковий і освітній потенціал країни який нам дістався в спадок, актуальність даного питання в світі, проблема ця заслуговує на значну увагу. Тим більш тенденції світової економіки, а саме організація управління переміщується зі сфери виробництва у сферу інноватики, де цікаві ідеї перетворюються у вагомий фактор, можна зазначити, що цей вид власності за своїм значенням буде зростати.

У зв'язку з цим оцінювання вартості ОІВ та їх облік як нематеріальних активів є дуже важливою задачею. Проте в Україні через певні обставини прийняття відповідних нормативних актів затягнулося і значна частина наукових установ, а це ті структури які самі створюють об'єкти інтелектуальної власності, не володіла нормативно-методичним матеріалом, що не дозволяло їм проводити фінансові операції з цим активом, зокрема його капіталізацію. Під капіталізацією, зазвичай, розуміють процес переведення доходів від якого-небудь майна у його вартість.

Постановка завдання. У зв'язку з цим оцінка вартості цього капіталу та бухгалтерський облік нематеріальних активів стає дуже важливим завданням. Тому вибір оцінки вартості ОІВ як у сфері інноватики, так і в сфері обліку нематеріальних активів стоїть на першому місці в усіх бюджетних наукових установах.

Результати досліджень. Відповідно до Стандарту бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» затвердженого наказом Мінфіну України від 18 жовтня 1999 року №242, об'єкти інтелектуальної власності відносяться до нематеріальних активів.

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ INTELLECTUAL PROPERTY ITEMS

Нематеріальний актив – немонетарний актив який не має натуральної форми, може бути ідентифікований (відокремлений від підприємства) та утримується підприємством із метою отримання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість може бути достовірно визначено. Права інтелектуальної власності набувають статусу нематеріальних активів під час їх бухгалтерського обліку. При цьому не всі, а лише частина прав інтелектуальної власності, що відповідає певним критеріям, може набути статусу нематеріальних активів та врахована в балансі підприємства. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18 жовтня 1999р. № 242 передбачає порядок формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності, крім бюджетних установ. Тому враховуючи складність обліку згідно податкового законодавства операцій з нематеріальними активами, невирішеність питань щодо оподаткування майна бюджетних установ, в тому числі їх нематеріальних активів, існувала досить тривалий період, законодавча неврегульованість цієї проблеми. Що стосується бюджетних установ, то бухгалтерський облік об'єктів права інтелектуальної власності регламентується Інструкцією з обліку необоротних активів бюджетних установ яка зареєстрована в Міністерстві Юстиції України 31 липня 2000 р. №459/4680. Значно пізніше в 2007-2008 роках Фондом Державного майна України затверджений Наказ від 25.06.2008р. №740 про затвердження Методики оцінки майнових прав інтелектуальної власності та затверджений Постановою Кабміну від 03.10.2007р. №1185 – Національний стандарт №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності». З введенням з 1 січня 2000р. в дію Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №996-14, із змінами та доповненнями, операції з нематеріальними активами в системі бухгалтерського обліку змінилися. Закон визначає основи нової системи бухгалтерського обліку України, яка орієнтована на міжнародні стандарти.

Законом передбачено проведення підприємствами та організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів і фінансових зобов'язань. Порядок проведення інвентаризації затверджений Наказом Міністерством фінансів України в Інструкції про інвентаризацію основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків від 11.08.94р. № 69.

З метою забезпечення єдності бухгалтерського обліку основних засобів та інших необоротних активів згідно з вимогами нового Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затвердженого наказом Головного управління Державної казначейської служби від 10.12.99р. № 114 було розроблено Інструкцію з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ від 17.07.2000р. № 64.

Відповідно до цієї Інструкції, для взяття на облік нематеріальні активи повинні бути завершеними та засвідченими відповідними документами (патентом, сертифікатом, ліцензією тощо) у порядку, встановленому чин-

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ INTELLECTUAL PROPERTY ITEMS

ним законодавством. На облік у складі нематеріальних активів беруться придбані права на володіння, користування та розпорядження об'єктами інтелектуальної власності після відчуження їх від колишніх власників та визначення їх вартості. Придбаний або отриманий нематеріальний актив відбивається в балансі, якщо є ймовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена [4, с.66].

Нематеріальний актив отриманий в результаті розроблення, слід відбивати в балансі за умов, якщо підприємство має:

- Змогу та ресурси для доведення нематеріального активу до стану придатного для реалізації (вигляд товару);
- Можливість отримання майбутніх економічних переваг пов'язаних з розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає вказаним критеріям, то витрати, пов'язані з його придбанням чи створенням визнаються витратами того звітного періоду, протягом якого їх здійснено без визнання таких витрат у майбутньому нематеріальним активом [3, с.292].

Проведення інвентаризації ОІВ та оформлення їх результатів здійснюється в порядку встановленому Інструкцією з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів, розрахунків та інших статей балансу, затвердженої наказом Головного управління Державної казначейської служби від 30.10.98р. № 90. Для оприбуткування будь-якого ОІВ як нематеріального активу на підприємстві використовують типові форми первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів затверджені наказом Міністерства фінансів України від 22.11.04 № 732. Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів містить чотири типові форми й наведені інструкції щодо їх заповнення:

- НА 1 « Акт введення в цивільний оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;
- НА-2 «Інвентарна картка обліку права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;
- НА-3 «Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;
- НА-4 «Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів».

Наступним етапом після документального оформлення результатів інвентаризації є оцінка первісної вартості виявлених ОІВ, що підлягають зарахуванню на баланс.

Відповідно до Листа Державного казначейства України від 25.08.2005 р. N 07-04/1654-6902 «Про постановку на бухгалтерський облік об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів та про-

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ INTELLECTUAL PROPERTY ITEMS

ведення їх інвентаризації» придбані (створені) нематеріальні активи, по яких передається право власності бюджетній установі, зараховуються на баланс бюджетної установи за первісною вартістю (за фактичними витратами на їх придбання та виготовлення), а об'єкти, які переоцінювались, - за відновлювальною вартістю.

При надходженні до установи ОІВ внаслідок інших причин їх оцінка при оприбуткуванні визначається в такому порядку:

- безплатне одержання - за справедливою вартістю на дату одержання;
- як внесок до статутного капіталу - за справедливою вартістю, погодженою засновниками (учасниками) підприємства;
- в обмін на подібний об'єкт — за залишковою вартістю переданого об'єкту; якщо залишкова вартість переданого об'єкту перевищує його справедливу вартість, то первісна вартість ОІВ, одержаного в обмін, є його справедлива вартість, а різниця має відноситися на фінансові результати звітного періоду;
- в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт - за справедливою вартістю переданого об'єкта, збільшеною (зменшеною) на суму грошових коштів та їх еквівалентів, що була передана (одержана) під час обміну;
- при об'єднанні підприємств - за справедливою вартістю.

До первісної вартості виявлених при інвентаризації ОІВ включаються усі документально підтверджені витрати понесені на виготовлення даного ОІВ та витрати на державну реєстрації в Укрпатенті.

У разі, коли оприбуткуванню підлягає об'єкт створений раніше і встановлення суми понесених на створення ОІВ витрат неможливе, їх оцінка проводиться відповідно до дійсної відновлювальної вартості і оформлюється відповідними актами.

З метою визначення відновлювальної вартості ОІВ для їх оприбуткування на баланс використовується Порядок визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік, затверджений наказом Фонду державного майна України від 13 грудня 2005 р. № 3162 (далі - Порядок №3162).

Відповідно до Порядку №3162 інвентаризації та оцінці підлягають об'єкти - майно суб'єктів права державної власності, зокрема майно підприємств, установ та організацій, які перебувають у віданні галузевих академій наук, відображене та не відображене в бухгалтерському обліку підприємства на дату інвентаризації. Порядком №3162 встановлений алгоритм стандартизованої оцінки вартості ОІВ, що проводиться інвентаризаційною комісією станом на дату оцінки на підставі даних затвердженого протоколу засідання інвентаризаційної комісії та інших матеріалів інвентаризації.

Враховуючи мету оцінки (зарахування на бухгалтерський облік), вимоги Інструкції з обліку необоротних активів бюджетних установ, затвердженої наказом Державного казначейства України від 17 липня 2000 р. N 64

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ INTELLECTUAL PROPERTY ITEMS

(у редакції наказу Державного казначейства України від 21 лютого 2005 р. N 30), щодо балансової вартості об'єктів права інтелектуальної вартості, стандартизована оцінка об'єктів, які виявлені під час інвентаризації як такі, що не відображені в бухгалтерському обліку і щодо яких на дату оцінки існує ймовірність надходження (отримання) економічних вигод від їх використання ґрунтується на застосуванні витратного підходу.

В основі витратного підходу лежить процедура визначення вартості витрат, необхідних для відтворення або заміщення об'єкта, з урахуванням його зносу у разі його наявності.

Під час оцінки застосовуються такі методи:

- метод прямого відтворення;
- метод заміщення.

Відповідно до Порядку № 3162 оцінка виявлених під час інвентаризації (об'єктів, інформація про які не відображена в бухгалтерському обліку підприємства і дані про витрати, на створення або придбання яких підприємством (первинні документи) відсутні, проводиться переважно методом заміщення.

Відповідно до Інструкції з обліку необоротних активів бюджетних установ, затвердженої наказом Державного казначейства України від 17 липня 2000 р. N 64 необоротні активи (у т.ч. ОІВ), отримані безоплатно у вигляді безповоротної допомоги, дарунка, приймаються Комісією за ринковими вільними цінами на їх аналогічні види. Оцінка таких ОІВ здійснюється відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні". При отриманні активів, що були у користуванні, вказується процент їх зносу [5, с.7].

Висновки. В статті широко висвітлена проблема з бухгалтерського обліку об'єктів інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів бюджетних установ. Певний період в Україні не існувало нормативно-методичних матеріалів з цієї проблематики. Значна частина бюджетних установ що володіла об'єктами інтелектуальної власності, а в переважній більшості це наукові установи, що самі їх створюють, не в змозі провести капіталізацію і комерціалізацію своїх розробок. На даний період нормативне регулювання в цій сфері забезпечене законодавчими актами, що наведені в статті.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України, затверджено Верховною Радою України від 2 грудня 2010 року №2755-VI.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 «Нематеріальні активи», затверджено Міністерством фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242.

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
INTELLECTUAL PROPERTY ITEMS

3. *Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю.* «Управління інтелектуальною власністю»: - «К.І.С» 2005. – 292 с.
4. *Бутнік-Сіверський О.Б.* «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів»: - Держане патентне відомство України: Київ 2000. – 66 с.
5. «Методика оцінки вартості й бухгалтерського обліку прав на об'єкти інтелектуальної власності в наукових установах УААН»: Київ 2009. – 7 с.

Освещены проблемы законодательного обеспечения бюджетных научных учреждений нормативно-методическими материалами.

The problems of legislative provision of state-financed research institutions with regulatory guidance materials are addressed.